

KİTAP İNCELEMESİ

Kübra Çoban HASTUNÇ*

Tom FLETCHER (2016) “Naked Diplomacy: Power and Statecraft in the Digital Age”, William Collins, London.

“During my time as Private Secretary I saw technology changing statecraft. I worked for the last paper-and-pen prime minister, Tony Blair; the first email prime minister, Gordon Brown; and the first iPad prime minister, David Cameron. When I started, we had to consider how policy would look on the Sky News ticker at the bottom of the screen: 140 words. By the time I left, we were judging how it would look on Twitter: 140 characters.”

Kitabın yazarı İngiliz diplomat Tom Fletcher, 2007-2011 yılları arasında üç İngiltere Başbakanı'nın -Tony Blair, Gordon Brown ve David Cameron- politik danışmanlığını yürütmüş ve sonrasında 2011-2015 arası dört yıllık dönemde İngiltere'nin Lübnan Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Fletcher, bir İngiliz büyükelçisinin geleneksel imajından biraz farklı bir mizaca sahip bir diplomattır. Satır aralarından onun enerjik, iyimser, dijital dünyayı şevkle kucaklayan, teknolojik yeniliklerin diplomasi ve uluslararası ilişkiler üzerindeki gücü ve etkisi konusunda heyecanlı, yeniliğe açık bir diplomat olduğu anlaşılmaktadır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nda uzun yıllar boyunca sosyal medyanın devlet yönetiminde kullanılmasının, yani dijital diplomasiinin önde gelen savunucularından biri olmuştur. 2016 yılında yayınlanan ‘Çıplak Diplomasi: Dijital Çağda Güç ve Devlet Yönetimi’ adlı kitabında, geleneksel diplomasiinin dijital çağ bağlamında nasıl evrildiğini ve yeni teknolojik araçların diplomasiye, diplomatlara, devlet idaresine ve güce etkisini incelemektedir. Buna ek olarak, yeni dijital çağda diplomasiye ve diplomatlara ihtiyaç olup olmayacağını sorgulamakta ve diplomatların nasıl hayatta kalabileceğine dair öneriler sunmaktadır. Kitabının başlığını seçerken, ünlü aşçı Jamie Oliver’ın aşçılığın temellerine inilmesi gerektiğini savunduğu ve yemek pişirmeyi ana unsurlarına indirgemeye çalıştığı BBC Two yemek programı ‘The Naked Chef’ten (1999-2001) esinlenmiştir (s.15). Diplomasi etrafında inşa edilen tüm araç-gereçlerin (zamanı geçmiş protokol, görgü kuralları, konferanslar ve zirveler, Rönesans’tan kalma dil, hantal kurumlar) diplomatların dijital çağa uyum sürecini yavaşlattığını ve insanlarla bağlantı kurmalarını zorlaştırdığını iddia etmektedir. Fletcher’a göre tüm bu

* Manisa Celal Bayar Üniversitesi, kubracoban94@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6673-6454

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 11 Ağustos 2023

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 29 Eylül 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 29 Eylül 2023

'gereksiz şeyler' bir kenara bırakıldığında diplomasinin özünde ne olduğunu anlamak mümkün olacaktır.

Üç bölüm ve on sekiz alt başlıktan oluşan kitabın genel temasına bakıldığında,

a.) diplomasi tarihinde tarih öncesi çağlardan dijital çağa yapılan bir yolculuk (ss. 28-92),

b.) günümüzdeki uygulamaların anlaşılmasını sağlamak amacıyla, diplomatik sahadan paylaşılan kişisel deneyimler (ss. 93-180),

c.) dijital çağda diplomasinin ve diplomatların geleceğine yönelik öngörüler ve tavsiyelerin (ss. 181-233) bir bileşimi olduğu görülmektedir.

İlk bölümde Fletcher'in, tarih öncesi dönemlerdeki kökenlerinden başlayarak günümüz internet çağına kadar diplomasinin başlangıcını, devamlılıklarını ve değişimlerini keşfe çıktığı görülmektedir. İşe diplomasinin kökenleri araştırılarak başlanmıştır. Dünyadaki ilk diplomat 'Ug' olarak isimlendirilmiştir. Yazarın anlatısında bu, Neandertal¹ arkadaşlarını birbirlerinin kafalarına vurmak yerine birlikte ava çıkmaya ve ortak bir düşmana karşı birlikte çalışmaya ikna eden ilk tarih öncesi insandır. İnsanların sahip olduğu iki temel içgüdü vardır. Birincisi, kaynaklar için savaşmak ve öldürmek, diğeri ise dışarı çıkıp birlikte avlanmak, yani kaynaklar için iş birliği yapmaktır. Ug'daki hayatta kalma içgüdüğü çatışmadan ziyade iş birliğine öncelik vermesini sağlamıştır. O zamandan beri diplomasinin özünde de bu vardır. Tarih boyunca diplomatlar bir kaynak için iş birliği yapmanın yollarını bulmaya çalışmışlardır ve mesleklerinin etrafındaki protokol, konferanslar, unvanlar, basmakalıp ifadeler ve benzeri şeyler bir kenara bırakıldığında, aslında hala tarih öncesi insanın yaptığı şeyi yapmaktadırlar. Fikirler, devletler, şirketler vb. arasında sürtüşmeler yaşandıkça iş birliği yolunu açarak müzakereleri ve uzlaşmaları sağlamaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla Fletcher'a göre günümüz diplomatları, Ug'dan düşünüldüğü kadar uzak değildir ve diplomasi neredeyse insanlık kadar eskidir. Yüzyıllar sonra, Ug'un soyundan gelenlerden biri, dilin başlangıcını bulmuştur. O ve diğer paleo-insanlar, temel toplumları oluşturmaya başlamak için iletişim kurmaya başlamışlardır. Bu toplulukların en ilkel olanları, sopolanmalarını ya da yenilmelerini önlemek için, habercilerin hareket özgürlüğünü garanti altına alacak sistemleri geliştirmiştir. M.Ö. 4000 civarında, başta tahıl ve bira olmak üzere kaynakların bölüştürülmesini kolaylaştırmak için temel yazı biçimleri geliştirilmiştir. Böylece diplomasi başlamıştır (s. 29).

İnsanların yaşamsal biyolojik yapısının bir parçası, tanımadığı ya da DNA'sının çok azını paylaştığı insanlarla iş birliği yapabilme becerisidir. Hayatta kalma içgüdülerinin bir parçası da -her zaman geçerli olmasa da- iş birliğinin onlar için birbirini öldürmekten daha iyi olduğunu söyleyebilen insanların olmasıdır. Bu da diplomasinin aslında biyolojik bir zemini olduğu anlamına gelmektedir.

¹ Bilimsel adı Homo Neanderthalensis olan ve yaklaşık 200-250 bin yıl önce yaşamış olan insan türüdür. Homo Sapiens'in yani modern insanın en yakın atası olarak kabul edilmektedir.

Barişa bir şans verilmesi, Ug'un John Lennon'dan² çok daha önce ve daha az nazik bir şekilde söylediği bir şeydi. Ug'un ilk homurtuları ve mimiklerinden bu yana diplomasinin özü düşünüldüğü kadar değişmemiştir (s. 30). Fletcher'a göre telgraftan radyoya, telefonda televizyona, e-posta'dan video konferanslara, sosyal medyadan büyük veriye teknolojik yeniliklerin çoğu diplomasiyi etkilese de diplomatik amaçların doğasına meydan okumamıştır: a.) barış ve iş birliği yoluyla bir arada yaşamayı teşvik etme, b.) çatışmaları ve şiddeti önleme. Özetle, tarih öncesi çağlardan modern dünyaya, diplomaside kullanılan ulaşım ve iletişim araçları değişip çeşitlenirken, diplomasinin özü aynı kalmıştır. Diplomatların görevi, işlerini ve zihniyetlerini bu olağanüstü ve devrim niteliğindeki yeni dijital çağa ve araçlara adapte ederken, aynı zamanda diplomasinin özünü koruyabilmektir.

Bu bölümde ayrıca teknolojik yeniliklerin, diplomaside hangi amaçlarla kullanıldığına ve uluslararası ilişkiler disiplinine olan etkilerine yönelik tarihten örneklere de yer verilmiştir. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde Joseph Goebbels'in propaganda amacıyla radyoyu kullanması, ABD'nin radyo ve televizyonu Nazi propagandasına karşı bir yumuşak güç aracı olarak kullanması (Churchill'in şömine başı radyo sohbetleri), telefonun Küba Füze Krizi'ni sonlandırmada oynadığı etkin rol, 2003 Irak Savaşı'nın video konferans yoluyla planlanan ilk savaş olması gibi dikkat çekici konulara değinilmiştir. Buna ek olarak, 'diplomasi' kelimesinin etimolojik kökeni, antik uygarlıkların -Mısır, Pers, Hint, Çin, Yunan- diplomasi pratikleri, Rönesans diplomasisi, diplomasi teorisinin gelişimine katkı sunan isimler -Kautilya, Machiavelli, Richelieu, Callières, Satow, Wicquefort, Grotius- ve bunların diplomasi literatürüne kazandırdıkları rehber niteliğindeki eserlere değinilerek genel bir tarihsel perspektif sunulmaktadır. Kitabın değerli bulduğum noktalarından biri, Avrupa-merkezci olmayıp, Çin, Hindistan, Japonya gibi Asya ülkelerinin ve bu ülkelerdeki liderler ve düşünürlerin diplomasiye katkılarını inceleyerek hâkim entelektüel bağlam ve çevrelerin dışında kalan yaklaşımları da gündeme getirmesidir. Böylece okuyucuyu diplomasi tarihini, Avrupa bağlamı dışında da düşünmeye teşvik etmektedir. Hatta yazarın ileri sürdüğü üzere, 600 yıl önce diplomatik anlayışın ve siyasi gücün merkezi olduğu iddia edilen yer Doğu'yken, Johannes Gutenberg'in matbaayı icat etmesiyle her şey değişmiş, Avrupa yeniden başrole geçmişti (s. 33). Nihayetinde bu bölüm, geçmişten günümüze diplomasinin değişmez temalarından biri olan iyi bir diplomatın sahip olması gereken -incelik, merak, cesaret gibi- niteliklerin tartışılmasıyla sona ermektedir.

İkinci bölümde, büyük veri, duygu analizi, blok zinciri, mobil uygulamalar, sosyal paylaşım siteleri gibi yeni teknolojilerin ve araçların hangi amaçlarla kullanıldığı; diplomasi, devlet yönetimi ve güç üzerindeki dönüştürücü etkileri; getirdikleri fırsatlar ve meydan okumalar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ülkelerin dijital diplomasiyi birçok farklı hedefi gerçekleştirmeye yönelik

² Fletcher burada İngiliz müzisyen ve barış aktivisti John Lennon'ın 1969'da yayınlanan ve 1970'lerde Vietnam Savaşı karşıtı hareketin marşı haline gelen 'Barışa Bir Şans Ver' (*Give Peace a Chance*) isimli şarkısına gönderme yapmaktadır.

kullandığı aktarılmıştır. Bunlar arasında yumuşak gücünü artırma, kamu diplomasisini destekleme, imaj ve itibar yönetimi, ulus-markalama stratejileri oluşturma, kriz yönetimi ve acil durum planlaması, içeride halkın güvenini kazanarak dış politika hedeflerini meşrulaştırma ve ilerletme hedefleri yer almaktadır. Fletcher'ın kendisi de Lübnan'da bu yeni araçlardan -özellikle blog ve Twitter- halkla etkileşim kurma, İngiltere'nin yumuşak gücünü artırma, daha açık ve sempatik bir İngiltere imajı sunma, dış politika hedeflerini destekleme ve Lübnan'ın istikrarına verdikleri desteği anlatarak İngiltere hakkındaki yanlış algıları değiştirme amacıyla yararlanmış ve başarılı olmuştur. Onun kapsamlı ve yoğun dijital diplomasi çabaları sayesinde Lübnan'daki olumsuz anlatı tersine dönmüş ve İngiltere'nin yerel profili yükselmiştir (s. 166).

Fletcher, dijital araçların potansiyelinden yararlanarak, diplomatik hedeflerini gerçekleştirebilmek ve Lübnan'daki insanlara yeni yollarla ulaşabilmek için birçok şey denediklerini aktarmıştır. Örneğin, 2011 yılında bir büyükelçi ile bir hükümet başkanı arasında ilk tweetup³ düzenlenmiştir (s. 158). Lübnan Başbakanı Mikati ile Fletcher, Mikati'nin Londra'ya yapacağı bir ziyareti öne çıkarmak ve iki ülke arasında yeni iş birlikleri için fikirler aramak üzere eş zamanlı olarak bir saatlik zaman dilimini internette geçirmişlerdir. Yüzlerce soruyu yanıtlamış ve başka türlü asla ulaşamayacakları bir dizi muhatapla içtenlikle ve doğrudan iletişime geçme fırsatı yakalamışlardır. Fletcher'ın Lübnan'daki dijital diplomasi faaliyetlerinden ikinci örnek ise, ilk sanal diplomatik resepsiyona ev sahipliği yapmasıdır (s. 158). Katılımcılar, büyükelçi ve ekibiyle aynı yemeği hazırlamaya teşvik edilmiş ve şahsen orada bulunanlar, fiziksel olarak odada bulunmayanlarla gerçek zamanlı etkileşim kurmak için canlı yayın yapmıştır. Lübnan'ın telekomünikasyon alanında bir çağ atlaması ve 21. yüzyılda Singapur gibi modern bir merkez haline gelmesi için gerekli altyapıyı oluşturması amacıyla alması gereken tedbirler tartışılmıştır. Bu sanal resepsiyon, çok sayıda fikrin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Daha da önemlisi, bu fikirleri hayata geçirecek bağlantıları yaratmıştır. Halka açık etkinliklere dijital bir unsur eklenmesi, onları tartışmalara daha yakından dahil etme fırsatı yaratmıştır.

Lübnan'daki dijital diplomasi çalışmalarına üçüncü örnek, Fletcher'ın yeni bir kitleye ulaşmada yardımcı olacağını düşünerek blog sayfasında yazılar yazmaya başlamasıdır.⁴ Bu yazılarından birinde, 2012 yılında Lübnan'ın nasıl bir yer olabileceğine dair idealist bir vizyon paylaşmıştır (Fletcher, Beirutopia, 2013). Her ne kadar acemice yazdığını düşünse de mektup bir tartışmayı ateşlemiş ve geniş çapta paylaşılmıştır. Böylece, Fletcher ve büyükelçilik ekibi, insanları alıştıkları rahat ama tehlikeli anlatılardan koparmanın ve yeni tartışmaları tetiklemenin bir yolunu bulduklarını fark etmişlerdir. Bu

³ 'Tweet' ve 'meet-up' kelimelerinin bir bileşiminden oluşan 'tweetup' kavramı, sosyal ağ platformu Twitter üzerinden birbirleriyle iletişim kuran kişilerin yüz yüze görüşmesini ifade etmektedir. Bkz. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tweetup>.

⁴ Tom Fletcher'ın Birleşik Krallık Dışişleri, İngiliz Milletler Topluluğu ve Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki blog hesabı için bkz. <https://blogs.fcdo.gov.uk/author/tomfletcher/>.

nedenle 2013 yılında Lübnan'ın bağımsızlığının 70. yıldönümü münasebetiyle yürüttükleri kamu diplomasisinin bir parçası olarak, Lübnan halkına yönelik bir açık mektup yayınlamış ve böylece dijital diplomasi çabalarını bir adım daha ileriye götürmeye karar vermişlerdir (Fletcher, Dear Lebanon: An Open Letter, 2013). Bu mektubun amacı, Lübnan'ın içinde bulunduğu durumla ilgili kadercilikle mücadele etmek, bazı acı gerçeklere işaret etmek ve Lübnan'ın 75 yaşına ulaşabilmesi için alınması gereken zorlu kararlar hakkında yeni düşünceler uyandırmaktı (s. 162). Bu riskli bir işti, ancak amacına ulaşmıştı. Mektup ilk kırk sekiz saat içinde Facebook'ta 10.000'den fazla beğeni almış, Twitter'da 8.000'den fazla kez paylaşılmış ve tüm büyük televizyon ve radyo kanalları tarafından öne çıkarılmıştır (s. 165). Dördüncüsü, Fletcher sosyal medyanın toplumsal meselelere dikkat çekmede oldukça etkili olduğu deneyimini paylaşmıştır. Etiyopyalı bir göçmen hizmetçi olan Kalkidan Nigusie ile bir günlüğüne yer değiştirmiş ve onun yaptığı temizlik, yemek vb. işleri yaparken çekindiği fotoğrafları Twitter'da paylaşmıştır. Fotoğraflar Lübnan'da viral olmuş ve göçmen işçilere yönelik eşitsiz muameleyle ilişkin yeni kurallar hakkında farkındalık yaratılmasını sağlamıştır (s. 139).

Beşinci olarak, Fletcher, diplomaside bir jestin -özellikle de sosyal medya ile desteklendiğinde- bazen kelimelerden daha etkili olabildiğini deneyimlemiştir.⁵ Beyrut'taki İran Büyükelçiliği'ne yapılan saldırının ardından bir konuşma yapmak ya da büyükelçiyle el sıkışmak yerine⁶ kan bağışında bulunmuş ve bu anın fotoğraflarını Twitter'da paylaşmıştır. Fotoğraflar Ruhani ve ardından yüzlerce İranlı tarafından retweet edilmiş ve Tahran'da viral olmuştur (s. 201). Bu, İran halkına İngiltere ve Batı hakkında kendilerine anlatılanları yeniden değerlendirmeleri için etkili bir yol olmuştur. Görüldüğü üzere Fletcher, blog ve Twitter gibi dijital araçların sunduğu fırsatlardan etkin bir şekilde yararlanarak geniş bir kitleyle etkileşime geçmeyi ve diplomatik hedeflerini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Aralık 2015'te Fletcher, Lübnan'da İngiliz Büyükelçisi olarak görev yaptığı süre boyunca sosyal medyayı kullanmasından dolayı Lovie Özel Başarı ödülüne layık görülmüştür (Dimov, 2023). BBC tarafından Fletcher'ın Lübnan'da yürüttüğü sosyal medya çalışmalarının 'The Naked Diplomat' (2015) isimli bir belgeseli de yapılmıştır.⁷ Belgeselde Fletcher'ın kendisini 'çıplak diplomat' olarak nitelendirdiği ve bunun yeni bir '21. yüzyıl devlet yönetimi' anlayışına işaret ettiğinden bahsedilmektedir: esnek, şeffaf, siyasi karar alıcılarla olduğu kadar halkla da etkileşim halinde bir devlet yönetimi biçimi. Çıplak diplomasinin anlamı sorulduğunda verdiği yanıt şöyledir: "Geleneksel diplomasinin; protokol, unvanlar ve basmakalıp sözler -'sıcak ikili ilişkiler', 'bir dizi bölgesel ve yerel meseleyi ele aldık'- gibi tüm saçmalıklarını bir kenara bırakıyorsunuz. Çıplak diplomasi fikri, tüm bu ıvır zıvır olmadan en iyi yaptığımız şeye, yani insanların birbirini öldürmesini engellemeye odaklanmaktır". Kısaca, belgeselde dış politikanın geleneksel kapalı dünyasından, kamu katılımının sağlandığı yeni bir dijital diplomasi

⁵ Fletcher bu tecrübesini kitabın üçüncü bölümünde aktarmıştır. Ancak onun dijital diplomasi çabalarını tek bir yerde toplamak adına bu kısımda paylaşmayı tercih ettim.

⁶ O dönemde iki ülke arasında diplomatik ilişki olmadığından bunları gerçekleştirilememiştir.

⁷ Belgesel için bkz. <https://www.bbc.co.uk/sounds/play/p030360v>.

dünyasına geçişin yaşandığı belirtilmektedir ve Fletcher bu alanda yaptığı çalışmaları ve amacını samimi bir dilde paylaşmaktadır.

İkinci bölümde tarih boyunca diplomasinin temel meselelerinden biri olan gizliliğe de yer verilmiştir. Fletcher'a göre, Assange (WikiLeaks) ve Snowden ifşaları geleneksel otoriteye olan güven kaybını hızlandırmıştır, bu nedenle güveni tekrar kazanabilmenin yolu devlet yönetiminde açıklık ve şeffaflığın sağlanmasıdır. Hükümetin bazı karanlık köşelerine ışık tutulmasını ve halkın farkındalığı ve gözetiminin artırılmasını savunsa da hala bir ölçüde gizliliğin sürdürülmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü tamamen kamuoyunun gözü önünde olmak, müzakerelerdeki kritik anlarda diplomatların manevra kabiliyetini kısıtlamakta ve ulusal çıkarları gözeten sağlıklı kararlar almalarını engellemektedir. Politika oluşturma ve diplomasinin bir kısmını gizlilik içinde yürütebilme becerisi elzem olmaya devam edecektir (s. 107).

Bu bölümde üzerinde durulan bir diğer konu, 21. yüzyılda gücün nasıl tanımlandığıdır. Fletcher'a göre, modern anlamda güç, yalnızca kuvvet kullanmaktan daha sofistike bir şey sunmaya bağlıdır. Artık kültürel ve ekonomik araçların daha akıllıca bir bileşimini gerektirmektedir (s. 118). Tarih her zaman en büyük ordulara ve ekonomilere sahip olanlar tarafından kazanılmaz. Vatikan'ın tankları yoktu, ancak Stalin'in sisteminin aksine, Vatikan hala ayakta. Bu yüzyıl, gücün ordunun kaç kişiyi öldürebileceği üzerine kurulmadığı ilk yüzyıldır (s. 116). Tek başına askeri gücün istenilen sonuçları doğurmadığının farkına varılmalıdır. Bununla beraber, Fletcher, sert güç tehdidi olmaksızın iyi niyetli diplomasinin de başarısız olacağını iddia etmektedir. Yalnızca yumuşak güç de yetersizdir. Bunun yerine en etkili yaklaşım, Joseph Nye'in 'akıllı güç' olarak tanımladığı sert ve yumuşak gücün bileşimidir. Savunma, diplomasi ve kalkınmanın güçlü bir karışımına ihtiyaç vardır (s. 119). Artık hükümetler bu akıllı gücü nasıl kullanacakları konusunda stratejik düşünme kabiliyetine sahip olmalıdırlar. Askeri gücün yanında, sağlam bir ulusal hikâye yaratmalı, bu hikâyeyi nasıl anlatacaklarını bilmeli ve elindeki araçları nasıl ve ne zaman kullanacaklarını öğrenmelidirler (s. 119). Bu bağlamda, dijital araçlardan en fazla verimi alabilmek için bunların özgün, etkileşimli ve bir amaca yönelik kullanılması önerisinde bulunmaktadır (s. 136).

Buna ek olarak, ulusal hikâye anlatılarında ünlülerin ve sporun kullanılmasının etkisinden bahsederek, çağdaş diplomasi türleri olan 'ünlü diplomasisi' (*celebrity diplomacy*) ve spor diplomasisi konularını örneklerle ele alması önemli bir katkıdır (s. 121). Son olarak, bir müzakerecinin nasıl davranması gerektiğine de değinilmiştir. Müzakereci, müzakerecinin ritmini hissetmeli ve ona göre dans etmelidir. Her dansın kuralları ayrıdır. Kendi ulusal çıkarlarına hâkim olmalı, ancak karşı tarafın çıkarlarını da iyi bilmelidir. Müzakerelerde bir miktar gizliliği korumalıdır. Gerçek ve yapay kırmızı çizgilere sahip olmalı, özel ve kamu arasındaki ayrımı anlamalı, uzlaşmaya önem vermeli, sabırlı ve dayanıklı olmalı, bazen karşı tarafın kazanmasına izin vermelidir. Nerede taviz verip özür dileyeceğini nerede dış göstereceğini bilmelidir. Kısacası, iyi aktörler olmaları elzemdir (ss. 144-155). İkinci bölüm,

2025 yılında Stockholm’de bir İngiliz büyükelçisinin niteliklerinin ve dijital araçlarla yürüttüğü diplomasi pratiğinin nasıl olabileceğine dair bir tasavvur ile sonlanmaktadır (ss. 178-180).

Üçüncü bölümde Fletcher, öncelikle uluslararası sistemin panoramik bir manzarasını sunmakta, okuyucuyu gücün değiştiği ve dağıldığı bu çağda, bunun diplomasi için ne anlama geldiğini düşünmeye çağırılmaktadır. Yaşadığımız çağı tanımlayan dört ana eğilim olduğunu öne sürmektedir: a.) ABD hegemonyasının aşınması ve lider ülkenin olmadığı bir döneme geçiş, b.) 20. yüzyıl dünya düzeninin hızla çöküşü, c.) devlet-dışı aktörlerin ve yeni elitlerin artan etkisi; d.) bireylerin teknolojik olarak güçlenmesi. (s. 184). Bu dönemde doğu ve batı arasındaki denge değişmekte, Amerikan tek kutuplu dönemi sona ermektedir. Avrupa düşüşe geçerken, Çin, Brezilya, Hindistan gibi ülkeler yükselişe geçmektedir (ss. 185-186). Uluslararası yapı hızla aşınmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası kurumları (Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası) dünyanın büyük kısmı tarafından temsil yeteneğini yitirmiş, çağa ayak uyduramayan, güçsüz kurumlar olarak görülmektedir (s. 187). Fletcher bu bağlamda şu soruyu sormaktadır: “Devletlerin ve yerleşik kurumların gücünü yitirdiği böyle bir uluslararası konjonktürde dijital çağı yöneten aktörler kim olacaktır?” Güç; batıdan doğuya, kuzeyden güneye ve geleneksel aktörlerden yenilerine doğru kaymaktadır. Ancak daha çarpıcı ve heyecan verici olan, dijital çağda gücün geleneksel otoritelerden ve hiyerarşilerden uzaklaşarak bireylere ve devlet-dışı aktörlere doğru kaymasıdır (ss. 191-192). Hükümetlerin zayıfladığı ve bireylerin güçlendiği bir dönem yaşanmaktadır. Vatandaş-diplomatlar, belediye başkanları, sivil toplum kuruluşları (örneğin, Dünya Doğayı Koruma Vakfı, Greenpeace vb.) ve interneti yönetenler gibi devlet-dışı aktörlerin güç kazandığını ve bu çağın yeni imparatorları haline geleceğini iddia etmektedir (ss. 190-191).

Bunun yanı sıra Fletcher, dijital alan için rekabet halinde olunacağını, ancak bunun sadece iyi aktörlerle değil, aynı zamanda dijital araçların potansiyelini kötü emelleri için kullananlarla da olacağını ifade etmektedir. Bir yandan dijital araçlar, kitlesel ilgi yaratmayı ya da aktivistlerin bir konuda çok hızlı bir şekilde protesto düzenlemesini kolaylaştırmaktadır. 2010’da başlayan Arap Baharı, 2011 yılında meydana gelen Occupy Wall Street protestoları, Tahrir Meydanı protestoları, İspanyol Indignados/15M Hareketi, 2014 Gezi Parkı olayları ve Venezuela’da 2014’ten itibaren Başkan Nicolás Maduro’ya karşı gerçekleştirilen protestolar gibi örneklerde bu açıkça görülmektedir (ss. 195-196). Sosyal medya, geleneksel otorite ve baskı kaynaklarının altını oyarak ayaklanmaların zamanlanmasına ve yayılmasına katkıda bulunmuştur. Diğer yandan, dijital teknolojiler temel özgürlüklere karşı olanlara, (terör örgütleri, korsanlar, vandallar, otoriter hükümetler, uluslararası suç örgütleri vb.) bu özgürlükleri bastırmak, zulümlerini yaymak ve asker toplamak için bir platform sağlamaktadır. Kurnaz otoriter rejimler bu dijital araçları kullanarak dijital özgürlüğe darbe vurmakta ve bunu aktivistlere karşı kullanmaktadır. Sosyal medya kampanyaları aşırıcılığı körüklemek ve tartışmaları kutuplaştırmak için de kullanılmaktadır -Ruanda soykırımı sırasında nefret radyosunun kullanılmasının ya da Joseph

Goebbels'in şeytani ve güçlü radyo propagandasının modern eşdeğeri gibi (s. 197). Fletcher, çevik ve becerikli bir dijital diplomasiye en çok da bu kötü niyetli aktörlerle çevrimiçi ve çevrimdışı savaşılabilmek için ihtiyaç olduğunu savunmaktadır.

Ayrıca, teknolojinin toplumsal etkileri konusunda kötümser ve iyimser bakış açıları ortaya konulmuş, yazar kendisini iyimserlerin yanında konumlandırmıştır. Kötümserler, teknolojinin toplum üzerindeki etkisi konusunda endişelidir. Dijital ekonominin, eşitsizliği azaltmak yerine artıracığını, insanlığın bununla nasıl mücadele edeceğini bilmeyeceğini öngörmektedirler. Bazıları internetin demokrasiyi geliştirmek yerine sınırlayacağından korkmaktadır. Kötümserler ayrıca teknolojinin insanlığı ve yaratıcılığı yok etmesinden, iletişim kuramcısı Neil Postman'ın deyimiyle 'kültürel yaşamın tüm biçimlerinin, tekniğin ve teknolojinin egemenliğine teslim edilmesinden' endişe duymaktadır. Onlara göre insanların iş, ücret, onur ve haklar yerine basit bir tüketici deneyimine öncelik verdiği ve kurbanların henüz görülmediği bir dünyada, bağımlı ve köle halinde bir yaşam kaçınılmazdır. Amatör kültür hüküm sürecek, kültür seviyesi düşecek ve otoriteye duyulan güven buharlaşacaktır. Hayal gücü, idealizm ve yaratıcılığın yerini ekonomik hesaplamalar ve tüketimcilik alacaktır (ss. 204-205). Ancak yazara göre teknolojinin etkileri konusunda iyimser olmak için daha çok sebep vardır. Çünkü yeni teknoloji aslında, insanların yaratıcılığını ve siyaseti yeniden canlandırabilir. Demokrasi uyum sağlayıp daha da ilerleyebilir. İnternet insanlara daha fazla çeşitlilik, seçenek ve katılım fırsatı sunmaktadır. Daha katılımcı, daha erişilebilir ve daha etkili yeni bir siyasi bilincin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Yeni teknoloji, daha fazla insanı siyasi sürece dahil etmek ve sosyal uyumu inşa etmek için kullanılabilir. Dijital çağ, daha az hiyerarşik ve daha özgürleştirici olacak, bireyler güçlenecektir. Teknoloji, gücü daha iyiye doğru değiştirme potansiyeline sahiptir (s. 208).

Bundan başka, ilerlemeci bir dış politika için yapılması gerekenler sıralanmaktadır. Fletcher'a göre, 21. yüzyılın zorluklarıyla yüzleşilirken, dünyanın geri kalanıyla ilişkilerin sürdürülmesine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. 21. yüzyılın küresel meydan okumaları, ulusal değil küresel çözümler gerektirmektedir. Sadece milliyetçilik duygusuyla ulusal çıkarlar peşinde koşulursa, herkes kaybeder. Dış politikada üç temel meselenin öncelikli olarak ele alınması gerektiğini söylemektedir: a.) Savaşa ne zaman ve nasıl girilmelidir? b.) Uluslararası sistem nasıl düzeltilebilir, uluslararası kurumlar nasıl çağa uygun hale getirilebilir? c.) Gezegeni yok etmeden küresel eşitsizlik nasıl azaltılabilir? Dijital araçlarla donatılmış diplomasi bu sorunlarla başa çıkmada yardımcı olacağını düşünmektedir. Ona göre, bu meselelerin hepsi geçmişte olduğundan çok daha geniş koalisyonlar ve tartışmalar gerektirmektedir, sadece zirve diplomasisi veya hükümetlerin hükümetlerle konuşmasıyla çözülemezler. Bu bağlamda, önemli tehlikeler ve belirsizliklerle dolu bir yüzyılı atlatabilmek için, vatandaş diplomatların ellerindeki 'akıllı telefon süper gücü'nü kullanarak sahneye çıkmalarına ve bir arada yaşamak için mücadele etmelerine ihtiyaç vardır.

Fletcher'a göre belki de 21. yüzyılın en büyük tehlikesi, her ne kadar korkutucu olsa da nükleer savaş, çevresel felaket, robot çağı ya da gözü dönmüş teröristler değildir. En büyük tehlike aslında, insanların birbirlerinden öğrenme merakının ve birlikte yaşama arzularının kaybolmasıdır. Teknoloji ile donatılmış vatandaş diplomasisi, insan DNA'sının hayatta kalmak için rekabet kadar önemli olan bu hayati ve yaratıcı kısmını ortadan kaldırmak yerine geliştirmelidir. İnsanları ve toplumları hayatta tutan şey, sıcak ilişkilerle ilgili basmakalıp sözler değil, bir arada yaşamının yollarını bulma becerileridir, dolayısıyla eldeki tüm araçlar bunu korumak için kullanılmalıdır. Yeni nesil vatandaş diplomatlara bir anlaşmanın nasıl yazılacağı değil, insanlığın tarih boyunca bir arada yaşamının yollarını nasıl bulduğu öğretilmelidir. Diplomasinin özü geçmişten bu yana çok az değişmiş olsa da 20. yüzyılın sonlarında diplomasi kendini sayısız araç-gereçle kuşatmıştı. Ancak bunlar bir kenara bırakıldığında, atalarımızın 200.000 yıllık avcı-toplayıcılık, 8.000 yıllık tarım çağı ve 200 yıllık sanayi çağında hayatta kalmalarını ve bir arada var olmalarını sağlayan diplomatik beceriler tespit edilebilir. Belki bunlar dijital çağın belirsizliklerinin aşılmasını sağlayabilir.

Yazar, “eğer diplomasi ve diplomatlar olmasaydı, 21. yüzyılda onların icat edilmesi gerekir miydi?” şeklinde ilginç bir soruyla başladığı kitabını, “evet” cevabıyla sonlandırmaktadır (s. 20, 233). Ona göre, teknolojik değişimin sonuçlarıyla başa çıkmak için diplomasinin icat edilmesi gerektirir. Dijital çağda, diplomasinin her zamankinden daha önemli ve elzem olacağını düşünmektedir. Bu kitabı yazmasının amacı da bu gerçeği göstermektir. Şimdiye kadarki en hızlı değişimlerden geçerken toplumların, devletlerin, şirketlerin ve fikirlerin uyum sağlamasına yardımcı olabilecek insanlara -yani diplomatlara- hala ihtiyaç olacaktır. Ancak bu konunun artık sadece diplomatlara bırakılamayacak kadar önemli olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla temel savı, vatandaşların kendilerini diplomatlar olarak görmelerine, bir arada yaşamayı teşvik etme sorumluluğuna sahip olduklarını hissetmelerine, mağara adamı ‘Ug’ gibi kaynaklar için rekabet etmek yerine iş birliği yapılabileceği fikrini teşvik etmelerine ihtiyaç olduğu yönündedir. Ve bu 21. yüzyılda her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır, çünkü artık büyük ayırım çizgisi Kuzey-Güney, Doğu-Batı, zengin-fakir, Hıristiyan-Müslüman, Sünni-Şii arasında değildir. Şu anda en büyük ayırım çizgisi -Brexit tartışmasında ve ABD başkanlık kampanyasında görüldüğü gibi- bir arada yaşamaya inananlar ile duvar inşa edenler arasındadır (s. 237).

Kitapta tarihi örneklerin arasına, güncel referanslar ve zekice göndermeler serpiştirilmiştir. Geleneksel diplomatların elitist, kapalı, mesafeli yaklaşımından farklı olarak, rahat bir üslupla yazılmıştır. Kitabın genel olarak jargondan arındırılmış -tweetup hariç-, anlaşılır ve keyifli bir dili vardır. Fletcher'ın Lübnan'daki kişisel deneyimlerinden ilginç gerçekler, argümanlar, anekdotlar ve hikayeler eklemesi bir yandan kitabına mizahi ve ilgi çekici bir yön katarken, diğer yandan günümüzle oldukça ilişkilendirilebilir olduğu için takdire değerdir. Yazarın Lübnan'a ve insanlarına duyduğu empati ve bu küçük ama karmaşık ülkeyle ilişki kurmak için gösterdiği muazzam çaba öne çıkmaktadır. Kitabın farklı bölümlerini birbirine bağlayan şey, dünyanın şu anda yerleşik kurumları parçalayan dijital odaklı yıkıcı

bir değişim döneminden geçtiği argümanıdır. Bu yıkım nedeniyle, yazara göre değişimi yönetmek için dijital dünyanın teknoloji ve değerlerini benimseyen bir 'sistemsel yeniden başlatma' şarttır (s. 221). Kitap, okuyucuların zihniyetini ve modern dünyada teknolojinin gücünü algılama şeklini değiştirebilecek düşündürücü mesajlar vermektedir. Bu haliyle ülkelerin dijital çağda nasıl barış içinde bir arada yaşayabileceği ve gelişebileceği meselesine yönelik etkileyici bir katkıdır.

Bunun yanı sıra, eserde her ne kadar dijital diplomasi örneklerini görsek de dijital diplomasinin kavramsal ve kuramsal temelleri ve detayları hakkında bilgi yoktur. Robin Brown'ın da söz konusu kitaba ilişkin değerlendirme yazısında aynı fikri paylaştığı görülmektedir. Ona göre, Çıplak Diplomasi, teknoloji ve diplomasi arasındaki etkileşim üzerine Fletcher'ın bakış açısını sunmakta, ancak dijital diplomasinin esaslarına ilişkin detaylı açıklamalar sunmamaktadır (Brown, 2017: 161). Bunun; diplomasi tarihi, yazarın kendi tecrübelerinden örnekler ve politika reçetelerinden oluşan bir eser olduğunu öne sürmektedir. Fletcher'ın deneyimleri ilgi çekici olsa da anekdottan öteye geçmediğini düşünmektedir. İngiliz ya da Lübnan siyasetinin bağlamı ya da yaptığı işin kurumsal bağlamı hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. Kitapta yeni teknolojilere verilen kurumsal tepkilere ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Belirli örnekler dışında, diplomasinin geleceğine ilişkin kapsamlı genellemelerde yeni bir şey sunulmaması ironidir. Yani burada aktarılanların çoğunun aslında 1999'larda da söylenmesi mümkündür (Brown, 2017: 162). Brown'ın bu eleştirilerine katılmakla beraber, kitabın özellikle dijital diplomasi üzerine çalışan araştırmacılar için sahadan somut uygulama örneklerini içermesi açısından ufuk açıcı bir kaynak niteliğinde olduğunu düşünüyorum.

Brown (s. 162), kitabın gereksiz yere uzatıldığını, Fletcher'ın argümanlarını destekleyecek tutarlı analiz ve kanıtlardan yoksun olduğunu ileri sürerken, Jack Spencer incelemesinde bu argümanların baştan sona sağlam ve her zaman geçerli olduğunu ifade etmektedir (Spencer, 2017: 974). Bu noktada Spencer'ın fikirlerini paylaşmaktayım. Fletcher'ın analizi, ikna edici bir diplomasi tarihi sunan ilk bölümle desteklenmektedir. Kitaba canlı bir açılış havası katan bu bölüm, diplomasinin modern çağdaki rolünün ve bilgi teknolojisinde süregelen devrimle en iyi şekilde nasıl başa çıkılacağına ilişkin analizi için yararlı bir bağlam sağlamaktadır. Bu amaçla Fletcher, üst düzey bir diplomat olarak kendi deneyimlerinden yararlanmakta ve mevcut dışişleri bakanlığının ve haleflerinin karşı karşıya kalabileceği görevlere ilişkin öngörüler sunmaktadır. Bu eser, diplomasi alanında akademik çalışmalar yapanlar, meslekten olmayanlar ve aslında mevcut ve gelecekteki diplomatlar için büyük değer taşımaktadır.

Spencer'a göre, kitabın temel araştırma sorusu şudur: "Soğuk Savaş sonrası istikrarsız bir düzenin zorluklarına rağmen diplomasi, uluslararası bir devletler toplumuna yapı ve içerik kazandıran kilit bir kurum olarak nasıl ayakta kalabilir ve gelişebilir?" (Spencer, 2017: 973). Politika yapıcılarının, sosyal medyanın dış politika karar alma süreçlerine etki etmesinden kaynaklanan bir zorlukla karşı karşıya kaldıklarını kabul etmektedir. Dolayısıyla dış politika, seçkin bir sınıfın işi olmaktan çıkmış,

politika seçenekleri halkın şeffaflık ve hesap verebilirlik talepleri ve yoğun medya incelemesi baskısı karşısında kısıtlanmıştır (Spencer, 2017: 974). Fletcher’ın buna yönelik çözümü çok açıktır: “Güç öngörülemez bir şekilde değişirken, dijital çağın diplomatları da değişmelidir. Diplomatik hizmet -ipucu adında; siyasi sınıfın geri kalanı gibi diplomatlar da hizmet ettikleri halkla bağlantı kurmanın yeni yollarını bulmak zorundadır” (ss. 25-26).

Sonuç olarak Fletcher, dijital teknolojilerin uluslararası ilişkiler disiplininin doğasını temelden değiştirdiğini, diplomatlar ve politika yapıcılar için yeni zorluklar ve fırsatlar yarattığını savunmaktadır. Kitap, diplomaside sosyal medya kullanımı, siber savaş ve devlet-dışı aktörlerin küresel meseleleri şekillendirmedeki etkisi de dahil olmak üzere modern diplomasinin çeşitli yönlerini ele almaktadır. ‘Çıplak Diplomasi’, dijital çağda diplomatların ve devlet yönetiminin değişen rolüne dair ilgi çekici bir inceleme sunarak, 21. yüzyılın karmaşık jeopolitik ortamında yol almak için uyum sağlamaya, şeffaflık, etkileşim ve teknolojinin stratejik kullanımına duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Vatandaşların diplomasiye aktif katılımı, teknolojinin daha iyi bir gelecek için doğru yönde ilerlemesini sağlamanın en hayati yollarından biri olabilir. Devletler ve diplomatlardan oluşan eski düzenin aşındığı ve artık teknolojik olarak güçlendirilmiş vatandaşların dijital diplomasinin önemli aktörleri haline geldiği kabul edilmeli ve vatandaş diplomasisini desteklemeye yönelik adımlar atılmalıdır. Fletcher’ın belirttiği gibi (s. 224): “Önemli tehlikeler ve belirsizliklerle dolu bir yüzyılı atlatmak istiyorsak, bir arada yaşayanların mücadele etmesine ihtiyacımız var. Vatandaş diplomasisinin devreye girmesine ihtiyacımız var.”

KAYNAKÇA

- BBC Sounds. (25.08.2015). “The Documentary of the Naked Diplomat”
<https://www.bbc.co.uk/sounds/play/p030360v> (16.07.2023)
- Blog Profile of Tom Fletcher, **FCDO Blogs**, <https://blogs.fcdo.gov.uk/author/tomfletcher/>
(16.07.2023)
- Brown, Robin. (2017). “Naked diplomacy: power and statecraft in the digital age”, *The Journal of International Communication*, 23(1): 161-162.
<https://doi.org/10.1080/13216597.2016.1247739>
- Collins Dictionary, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tweetup>
(13.10.2023).
- Dimov, Anton (21.02.2023). “Top Moments at The 5th Annual Lovie Awards”, **Lovie Awards**,
<https://lovieawards.eu/top-moments-at-the-5th-annual-lovie-awards/> (15.07.2023)

- Fletcher, Tom. (08.02.2013). “Beirutopia”, **FCDO Blogs**,
<https://blogs.fcdo.gov.uk/tomfletcher/2013/02/08/beirutopia/> (15.07.2023)
- Fletcher, Tom. (21.11.2013). “Dear Lebanon: An Open Letter”, **FCDO Blogs**,
<https://blogs.fcdo.gov.uk/tomfletcher/2013/11/21/dear-lebanon-an-open-letter/>
(15.07.2023)
- Spencer, Jack. (2017). “Naked diplomacy: power and statecraft in the digital age and The future of #diplomacy”, *International Affairs*, 93(4): 973-975. <https://doi.org/10.1093/ia/iix126>